

ВІДГУК

Офіційного опонента кандидата культурології,
доцента кафедри соціальних технологій
Вінницького інституту Університету «Україна»
Мазуркевич О.П.

на дисертацію

Данник Катерини Олександрівни
«ЕТНОКУЛЬТУРНІ АСПЕКТИ ДІЯЛЬНОСТІ ВІРМЕНСЬКОЇ МЕНШИНИ
В НЕЗАЛЕЖНІЙ УКРАЇНІ (НА МАТЕРІАЛАХ НАЦІОНАЛЬНО-
КУЛЬТУРНИХ ТОВАРИСТВ)»

подану на здобуття наукового ступеня кандидата культурології
за спеціальністю 26.00.01 – теорія та історія культури (мистецтвознавство)

На сьогодні однією з найактуальніших в Україні є проблема осмислення поняття національної культури як цілісної системи, що складається з численної кількості самобутніх культур. Вивчення і збереження специфіки культурних осередків є необхідною умовою функціонування загальноукраїнської культури.

Усвідомлення окремими особистостями чи суспільними групами своєї причетності до певного національного культурного типу супроводжується розумінням ними і своєї особливої ролі в консолідації нації, формуванні її національних інтересів. Тому культура у цьому контексті виступає системною складовою самобутнього образу нації.

Актуальність теми дослідження Катерини Олександрівни Данник носить культурологічний характер. В сучасній культурології, зокрема в галузі історії української культури залишається багато малодосліджених імен, явищ і процесів, які варті уваги, а саме – етнокультурне життя вірменської меншини в умовах

незалежності України. Досліджено численні матеріали щодо особливостей функціонування вірменських громад протягом 1991–2018 рр.

Відповідно до об'єкту, предмету, мети і завдань роботи, вибудовану логіку і структуру праці. Дисертація складається із списку умовних скорочень, вступу, основної частини, висновків, списку використаних джерел, додатків. Основна складає має 3 розділи.

У першому розділі «Теоретико-методологічні засади дослідження» дисертантка описує стан розробленості теми, висвітлює джерельну базу дослідження і зображує методологічно-категоріальний апарат заявленої теми.

Варто відмітити, що пані Катерина, опрацювавши цілий ряд праць, присвячених розселенню вірмен в Україні за середньовічної доби (І. Гаюк, В. Григорян, Я. Дашкевич, та інші) ідентифікує слабкий рівень дослідженості теми вірменської меншини України на зламі ХХ–ХХІ ст. Варто позитивно оцінити старанну роботу дисертантки в архівних і музейних установах України та Вірменії (матеріали Центрального державного історичного архіву м. Києва, Центрального державного архіву-музею літератури і мистецтв України, Національного архіву Вірменії, Інституту стародавніх рукописів ім. М. Маштоца), що сприяла комплексному розумінню сутності й особливостей вірменської культури в Україні. Спираючись не деякі цікаві подробиці етнічної культури вірмен (як-то архівні матеріали з церковними календарями ХVІІІ ст., чи вірменські п'єси ХХ ст.), авторка фрагментарно зображує не лише питання заявленої проблематики, а й значно глибші – ті, що передували й закладали ґрунт сучасної української та вірменської культур. Поряд із цим, дослідниця вводить до наукового обігу зовсім свіжі, проте належно опрацьовані й оброблені документи вірменських національно-культурних товариств і результати власних польових досліджень. Застосовуючи до всіх цих матеріалів аксіологічний підхід, культурологічний аналіз, історико-генетичне та історико-

типологічне порівняння, дисертантці вдалось оформити актуальну, цікаву, багатогранну наукову працю.

Другий розділ **«Розвиток українсько-вірменських міжкультурних взаємозв'язків»** є науково вивіреною і має функціональну структуру. Розпочинаючи від княжої доби й завершуючи сучасним етапом, пані Катерина фрагментарно згадує найважливіші (на її думку) моменти інтеграції вірмен в українське середовище. Не оминає увагою Данник Катерина як історичні подробиці (на прикладі етапів розселення вірмен на українських теренах) так і культурологічні, мистецтвознавчі аспекти (у контексті взаємодії Т. Шевченка з Я. Рустемом, С. Параджанова з Ю. Ілленком, і так далі) піднятого у розділі питання українсько-вірменських взаємозв'язків. Важливим є й те, що поряд із відомими загалу прикладами участі вірмен в історії України, авторка подає більш сучасні приклади, як-то: трагічна роль вірменського молодика С. Нігояна у подіях Революції Гідності, активна позиція генерала В. Мартіросяна й архієпископа Н. Оганесяна у процесах становлення української державності напередодні проголошення незалежності і так далі.

Справляє позитивне враження, що дисертантка дослідила, описала і подала до розгляду матеріали, що висвітлюють творчість сучасних вірменських митців України. Зважаючи на численні неозвучені раніше факти (для прикладу, творчість молоді українсько-вірменської художниці І. Туманян), виникає думка, що більшість з цих митців надали інформацію вперше, персонально «із рук в руки» дисертантці, яка в свою чергу, грамотно і вивірено подала їх у науковій праці. Студії подібного характеру демонструють переваги усної історії, показують широту недосліджених секторів української культури і надають поштовх до подальших наукових пошуків.

Також, Катериною Олександрівною здійснений достойний аналіз процесу становлення системи вірменських національно-культурних товариств в умовах незалежності України. В цьому контексті знову варто наголосити на важливості

соціологічних опитувань у процесі опрацювання заявленої авторкою теми. Адже дисертантка демонструє дані з переказів постатей, які безпосередньо брали участь у організації вірменських громад після 1991 р.

У третьому розділі **«Сучасна інфраструктура етнокультурної життєдіяльності вірменських громад України»** авторка подає різноаспектні матеріали щодо діяльності вірменських громад. Достойна позитивної оцінки спроба пані Катерини дослідити правові засади діяльності конкретно вірменських культурних товариств, засновуючись як на документах українського законодавства, так і на установчих матеріалах громад й міждержавних договорах.

Дисертанткою обґрунтовано твердження, що Вірменська Апостольська церква є важливою, невід'ємною частиною загальновірменської діаспори світу і відіграє безумовно значну роль у процесах і характері діяльності культурних товариств вірмен.

Заслуговує на увагу проведена пані Данник верифікація діяльності вірменської меншини України за основними напрямками: просвітницько-виховний, пам'яткоохоронний, видавничий, духовно-релігійний, культурно-дозвіллевий. Авторка характеризує кожен із напрямків, наводить численні приклади, спираючись не лише на усну історію а й на резонанс у ЗМІ, заповнені анкети та безпосереднє спостереження. Крім цього, Катерина Олександрівна подає невичерпний список державних і недержавних установ і організацій, що активно підтримують вірменську культурну ініціативу. Серед таких, авторка згадує Київську міську державну адміністрацію, Департамент у справах релігій та національностей, Національний заповідник «Софія Київська», бібліотеку Дружби народів, Національний музей Т. Шевченка, художню галерею «Неф», ательє «Карась», і так далі.

Варто зазначити, що зважаючи на сучасні проблеми пам'яткоохоронної справи в Україні, безперечно актуальними є матеріали щодо діяльності

Комітету з питань історико-культурної спадщини Співки вірмен України. Авторка вводить інформацію про основні проекти, реалізовані задачі та перспективи ведення пам'яткоохоронної справи, на яку, з огляду на наведені дані, вірменська меншина звертає певну увагу.

Катерина Олександрівна Данник цілковито обґрунтувала твердження що сьогодні вірмени є не лише національною меншиною, а й активним учасником побудови українського демократичного суспільства. Провела чимало паралелей і навела багато прикладів творчої мистецької українсько-вірменської взаємодії, що відображується у таких жанрах мистецтва як: живопис, музика, скульптура, архітектура, поезія, кіно.

Висновки дисертації цілком відповідають поставленим завданням і повно відображені у положеннях автореферату. Не викликає сумнівів особистий внесок дисертантки у розробку заявленої теми.

Позитивно оцінюючи роботу Данник Катерини Олександрівни вважаємо за доцільне уточнити кілька моментів і ввести пропозиції:

1. Називаючи загальну цифру зареєстрованих вірменських громад (64 одиниці) Ви зосереджуєте дослідницьку увагу лише на половині з них. Поясніть будь ласка свою позицію.

2. В сучасному глобалізованому суспільстві молодь все більше віддаляється від церковних звичаїв. У своїй праці Ви часто наголошуєте на ролі Вірменської Апостольської церкви у житті громади. Чи доцільне це твердження відносно сучасної вірменської молоді? Чи готові вони, на Вашу думку, зберігати давні традиції свого етносу в умовах діаспорального існування?

3. Ви декларуєте одне із завдань «простежити взаємовідносини вірменської діаспори з батьківщиною», проте даний аспект у дисертації висвітлено досить опосередковано, якщо порівнювати його з рештою.

Однак, висловлені зауваження носять характер побажань і не применшують актуальності, новизни та наукової цінності роботи. Дисертація

звершується висновками, які логічно впливають із наведеного матеріалу та авторської аргументації. Робота Катерини Олександрівни Данник достатньо апробована як у формі публікацій у фахових виданнях, так і у виступах на наукових конференціях різних рівнів.

Отже, **предмет і методологія дослідження** є узгодженими. Завдання, пункти новизни та загальні висновки корелюють між собою, а тому, можна стверджувати, що авторка виконала свою дослідницьку програму. Джерельна база дисертації є достатньою, список опрацьованої літератури нараховує 304 позиції, наявні праці іноземними мовами; враховані дослідження останніх років. Слід відмітити логічність композиції тексту та гарний стиль викладу.

Науково-теоретична цінність дисертації визначається введенням конкретного фактичного матеріалу в етнокультурологічний контекст. При чому сам цей матеріал є складним за характером, оскільки поєднує художні та філософсько-культурологічні аспекти.

Теоретичне значення використаних результатів дослідження можуть бути використані в процесі викладання різних дисциплін (культурологія, краєзнавство, етнічний туризм, «Історія вірменської діаспори», «Культура добросусідства», «Культура ХХ–ХХІ ст. в умовах глобалізації», спецкурсів з організації та оптимізації діяльності культурно-національних об'єднань).

Підсумовуючи аналіз дисертації **«Етнокультурні аспекти діяльності вірменської меншини в незалежній Україні (на матеріалах національно-культурних товариств)»**, слід визнати, що це самостійне, завершене – в межах поставленої мети – дослідження, яке виконане на належному науково-теоретичному рівні з переконливо аргументованим практичним значенням. Автореферат відбиває основний зміст дисертації, яка відповідає вимогам п.п. 9, 11, 12 та 13 «Порядку присудження наукових ступенів і присвоєння вченого звання старшого наукового співробітника», затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 24.07.2013 року № 567, а її автор – Данник

